

MISCELLANEA

Jerzy Przeracki

Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie;
wydawnictwowarmia@poczta.fm • <https://orcid.org/0000-0002-2293-0861>

Benjamin Herr (przed 1642–1706) – ojciec Franciszka Ignacego Herra, dziekana dobromiejskiej kapituły kolegiackiej

Benjamin Herr (before 1642–1706) – father of Franciszek Ignacy Herr, dean of the collegiate chapter in Dobre Miasto

Benjamin Herr (vor 1642–1706) – Vater von Franciszek Ignacy Herr, Dekan des Kollegiatkapitel in Dobre Miasto

Słowa kluczowe: Elbląg – Warmia – Frombork – Braniewo – Benjamin Herr – Franciszek Ignacy Herr

Keywords: Elbląg – Warmia – Frombork – Braniewo – Benjamin Herr – Franciszek Ignacy Herr

Schlüsselwörter: Elbing (Elbląg), Ermland, Frauenburg (Frombork), Braunsberg (Braniewo), Benjamin Herr, Franciszek Ignacy Herr

STRESZCZENIE

Znaczna większość druków z XVI w. Biblioteki „Hosianum” w Olsztynie, stanowią dzieła teologiczne, zarówno katolickie, jak i protestanckie. Są to zarówno znanych przedstawicieli reformacji: Erazma z Rotterdamu, Marcina Lutra, Filipa Melanchtona, Jana Kalwina, Jana Bugenhagena, jak i mniej znanych. Wśród przedstawicieli kontrreformacji należy wymienić: Johna Fishera, Johannesę Ecka, Stanisława Hozjusza, Melchiora Cano czy Roberta Bellarmina.

Niniejsze opracowanie nie jest kompletnym katalogiem druków okresu reformacji i kontrreformacji w zbiorach ksiąźnicy seminaryjnej. Zostały w nim jedynie wskazane i omówione dzieła typowe dla tej epoki oraz – zdaniem autora – najciekawsze.

ABSTRACT

This article shows the life of a glazier from Elbląg Benjamin Herr (before 1642–1706), who settled in Warmia (at first in Frombork, next in The Old Town Braniewo). The autor, among other things, established the date of a birth/baptism of his son Franciszek Ignacy Herr, the future archpriest of a chapter from Dobre Miasto.

Translated by Jerzy Kielbik

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel wurde die Lebensgeschichte des Glasers Benjamin Herr (vor 1642–1706) aus Elbląg [Elbing], der sich mit seiner Familie in Ermland (zuerst in Frombork [Frauenburg], dann in der Altstadt Braniewo [Braunsberg]) niederließ, vorgestellt. Der Autor hatte das Datum der Geburt/Taufe seines Sohnes Franciszek Ignacy Herr, des künftigen Dekans des Domkapitels in Dobre Miasto [Gutstasdt], festgestellt.

Übersetzt von Emilia Figura-Osekowska

Na podstawie przekazów źródłowych z Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie oraz Sächsisches Staatsarchiv. Staatsarchiv Leipzig przedstawiono tu kolejność życia pochodzącego z Elbląga szklarza Beniamina Herra (przed 1642–1706), który osiadł na Warmii (najpierw we Fromborku, a następnie w Starym Mieście Braniewie), oraz jego rodziny. Szczególną uwagę zwrócono na jednego z synów Beniamina, a mianowicie Franciszka Ignacego (1682–1747), przyszłego dziekana dobromiejskiej kapituły kolegiackiej, czyli proboszcza dobromiejskiego, ustalając nieznaną dotąd datę dzienną jego narodzin/chrztu.

*

Beniamin Herr pochodził z Elbląga (takie miejsce swego pochodzenia sam podawał, okazując radom miejskim Fromborka i Starego Miasta Braniewa dokument godnego urodzenia). Zapewne urodził się tam przed 1642 r., ponieważ najstarsza zachowana od tego właśnie roku elbląska księga chrztów nie odnotuje jego narodzin¹. Z Elbląga najpewniej na przełomie lat 1674/1675 przybył na Warmię: najpierw do Fromborka, a następnie do Braniewa, gdzie dokonał żywota w 1706 r.

Pod datą 8 marca 1676 roku w księdze magistratu fromborskiego zapisano:

Beniamin Herr Elbingensis soll seinen Geburtsschein 8 Tag nach Pfingsten nebenst den gebürlichen 10 mk fürs Bürgerrecht erlegen. »Dedit anno sequenti et testimoniales praesentavit«².

¹ Archiwum Diecezji Elbląskiej w Elblągu, Księgi metrykalne, Elbląg 1: księga chrztów z lat 1642–1679 i księga małżeństw z lat 1662–1701 (w księdze chrztów brakuje jednej karty z zapiskami z lat 1658–1659, ale dla naszego tematu nie jest to istotne, ponieważ te lata urodzenia Beniamina nie wchodzą w grę, jako że na początku 1676 r. ożenił się on po raz pierwszy). Jeśli rodzice Beniamina pobrali się w Elblągu (i tu przyszedł on na świat), to mogło to nastąpić na przełomie lat 30. i 40. XVII w., jednak najstarsza zachowana elbląska księga małżeństw rozpoczyna się dopiero w 1662 r., nie możemy więc tego sprawdzić.

² Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AAWO), Archiwa miejskie (dalej: Am), Frombork Magistrat (dalej: FrM) 2, s. 412.

Tak właśnie rozpoczęła starania o obywatelstwo miasta Fromborka elblązanin Benjamin Herr. Procedura otrzymania w Elblągu i okazania we Fromborku listu/świadectwa godnego urodzenia przeciągnęła się do następnego roku, skoro 21 marca 1677 r. w tejsze księdze fromborskiej odnotowano:

Beniamin Herr Elbingensis das kleine Bürgerrecht 10 mk, Schreibgelt 3 mk und seinen Geburtsbrieff dargeleget unnd geschworen³.

Tak więc elblązanin, po przedstawieniu fromborskiej Radzie miejskiej dokumentu poświadczającego, że jest człowiekiem wolnym i urodzonym z prawego łoża oraz po wniesieniu opłaty sądowej i wpisowego, otrzymał małe prawo miejskie Fromborka i złożył stosowną przysięgę na wierność władzy zwierzchniej i Radzie miejskiej.

Jednym z warunków otrzymania obywatelstwa miejskiego w miastach warmińskich (oprócz konieczności bycia katolikiem i zamieszkiwania w danym ośrodku przez co najmniej rok i jeden dzień) był ożenek. Benjamin Herr dopełnił tego obowiązku przed wszczęciem procedury starania się o obywatelstwo miasta Fromborka, bo 26 stycznia 1676 r. odbył się we Fromborku ślub:

[Contrahtentes] *Beniamin Herr vitriarius Elbingensis et Dorothea def[un]cti Andreae Knak vidua derelecta*. [Testes] *D[ominus] Georgius Leoman proconsul et Joannes Tuchlinski civis [sartor], Frauenburgenses; Jacobus Paul molitor et Andreas Batram Frauenburgenses⁴.*

Zapiska ta podaje zawód pana młodego: szklarz i potwierdza jego elbląskie pochodzenie. Zwracają uwagę osoby świadków pana młodego: prezydujący burmistrz (sam przybyły ponad dwie dekady wcześniej z Lidzbarka Warmińskiego) oraz krawiec, szanowany obywatel Fromborka.

Małżonka Beniamina Herra, Dorota – wdowa po Andrzeju Knaku, wkrótce zmarła (fromborskie księgi zmarłych zachowały się dopiero od 1715 r.), skoro już 13 lutego 1678 r. Benjamin Herr powtórnie stanął na ślubnym kobiercu we Fromborku:

[Contrahtentes] *Beniamin Herr et Regina Jacobi Lunau filia*. [Testes] *D[ominus] Georgius Packman et Simon Harnak; D[ominus] Bartholomaeus Kalthorn et Jac[obus] Renke iunior⁵.*

³ ibidem, s. 416.

⁴ AAWO, Archiwa parafialne (dalej: Ap), Frombork E 168, k. 141.

Dorothea była drugą żoną Andreasa Knaka, po raz pierwszy bowiem stanął on na ślubnym kobiercu 9 VI 1652 r.: „Andreas Knak et Anna Simonis Kalthorn olim cons[ul]is vidua?”. [Testes] *Jacobus Cimmerman vir consularis Frauenb[urgensis] et Joannes Georgius Heinrich civis et balneator Frauenb[urgensis]*” (ibidem, Ap, Frombork E 167, k. 84v).

⁵ AAWO, Ap, Frombork E 168, k. 142.

Latem tego roku, 25 sierpnia 1678 r., Beniamin Herr był wraz z Gertrudą, żoną Jerzego Sobeckiego/Sobieckiego, chrzestnym Anny Rauschberg, najstarszego dziecka Jerzego – syna Salomona – i Anny z domu Weinbohm⁶. Z kolei 10 grudnia 1678 r. wraz z żoną Reginą ochrzcił swojego pierworodnego syna, Jana⁷.

We Fromborku Beniamin Herr nie mieszkał długo, bo zapewne już na przełomie 1679/1680 r. przeniósł się do pobliskiego Starego Miasta Braniewa, gdzie przyszło na świat pozostałych jedenaścioro jego dzieci spłodzonych z Reginą i dwiema kolejnymi żonami: Elżbietą i Anną.

W ostatnim ćwierćwieczu XVII stulecia wysokość opłaty za uzyskanie przez przybyszów prawa miejskiego w Starym Mieście Braniewie Rada miejska ustaliła na 27 grzywien. Beniamin Herr uzyskał obywatelstwo w pierwszych miesiącach 1681 r. po opłaceniu połowy należności za nabycie prawa miejskiego, czyli 13,5 grzywny (drugą połowę należnej kwoty prolongowano)⁸. W innej księdze miejskiej zapiskę tę podano pod datą 4 marca 1681 r. w wersji rozszerzonej:

*Beniamin Herr ein Glasser wirdts Burgerrecht auff sein Handwerck verlangen vor undt umb 27 mk., die Helff 13 mk 10 gr. soll er dem ietzigen und den Rest dem künfftigen Herrn Kämmer abtragen*⁹.

Po opuszczeniu Fromborka i przeniesieniu się do Starego Miasta Braniewa szklarz Beniamin Herr utrzymywał kontakty z pierwszym miejscem swojego zamieszkania na Warmii, o czym świadczy skarga Michała Calaua/Calawa/Kalaua z Fromborka, skierowana przeciwko Beniaminowi Herrowi, wpisana do akt magistratu fromborskiego 5 września 1685 r. Dotyczyła ona długu w wysokości 23 fl. 23 gr. Po rozpatrzeniu skargi Rada miejska Fromborka wydała werdykt nakazujący Beniaminowi Herrowi zwrot wymienionej wyżej kwoty na rzecz skarżącego w terminie do święta św. Marcina, czyli do 11 listopada 1685 r.¹⁰

W dniu 24 września 1680 r. Beniamin i Regina Herrowie ochrztili w Braniewie córkę Annę¹¹, 25 grudnia 1682 r. syna Franciszka¹², 1 listopada 1684 r. córkę Reginę¹³,

⁶ Ibidem, k. 23v.

⁷ Ibidem, k. 24 – chrzestnymi Jana byli: „Ego Joannes Kober archipr[es]b[yte]r Fraunburgensis et Anna Joannis Schnigenberg ibidem civis coniunx”.

⁸ AAWO, Am, Braniewo Magistrat (dalej: BrM) 1, k. 9v.

⁹ AAWO, Am, BrM 30, k. 306v.

¹⁰ AAWO, Am, FrM 2, s. 314; AAWO, Ap, Frombork E 168, k. 144: 23 X 1684 r. odbył się ślub: „Michael Kelau [sic] cum Dorothea def[uncti] Andreae Knack filia”; była ona córką Dorothei, pierwszej żony Beniamina Herra, czyli jego pasierbicą. Michael Kalau zm. przed 6 III 1688 r., kiedy to „Dorothea consors seu vidua relicta” przyniosła do chrztu ich syna, Michaela pogrobowca (ibidem, k. 40v).

¹¹ AAWO, Ap, Braniewo E 60, k. 82v – chrzestnymi Anny byli: „Petrus Bartz et Elizabeth D[omini] Joannis Lubbe uxor”.

¹² Ibidem, k. 96v – chrzestnymi Franciszka były: „D[ominus] Jacobus Bredde et Catharina Henrici Schultz vidua”.

¹³ Ibidem, k. 107 – chrzestnymi Reginy były: „Ad[modum] R[evere]ndus D[omi]nus Joannes Bartz vic[arius] cath[edralis] eccle[si]ae Warm[iensis] et Barbara Jacobi Fosarten uxor”.

a 8 lipca 1687 r. syna Beniamina juniora¹⁴. Z tych ceremonii najbardziej interesują nas chrzty obu chłopców, ponieważ jeden z nich to przyszyły dziekan kapituły kolegiackiej w Dobrym Mieście. Problem w tym, że dotąd nie była znana dokładna data jego narodzin (z zapiski z dobromiejskiej księgi zmarłych o jego śmierci w Dobrym Mieście 22 czerwca 1747 r. dowiadujemy się, że dziekan zmarł w wieku 65 lat¹⁵), a poza tym Franciszek Ignacy Herr – uwierzytelniając jako notariusz na przykład testamenty – pisywał o sobie niekiedy: *ego Franciscus Ignatius olim Beniamin Herr*¹⁶ (można to rozumieć, jako „[syn] nieżyjącego Beniamina”), a przypomnijmy, że właśnie młodszy z dwóch wymienionych wyżej chłopców otrzymał po ojcu imię Beniamin.

Ochrzczony w Boże Narodzenie 1682 r. Franciszek Herr – jeśli rzeczywiście to on był tym, który dożył do połowy 1747 r. – zmarł faktycznie w sześćdziesiątym piątym roku życia (miał sześćdziesiąt cztery lata sześć miesięcy). Za osobą przyszłego dziekana kapituły dobromiejskiej, przemawia również data wstąpienia do braniewskiego Seminarium Diecezjalnego: 30 kwietnia 1699 r. (a więc w wieku szesnastu lat czterech miesięcy), data niższych święceń: 1 listopada 1700 r. (w wieku siedemnastu lat dziesięciu miesięcy) i data święceń kapłańskich: 5 kwietnia 1705 r. (w wieku dwudziestu dwóch lat trzech miesięcy)¹⁷. Wymienione terminy nie mogą w żadnym razie odnosić się do młodszego o cztery i pół roku brata Franciszka, Beniamina juniora. Tym samym nie ulega żadnej wątpliwości, że Franciszek Ignacy Herr urodził się na dzień/kilka dni przed Bożym Narodzeniem 1682 r., kiedy to przyniesiono go do chrztu w świątyni parafialnej Starego Miasta Braniewa.

Niedługo po urodzeniu Beniamina juniora Regina Herr zmarła (braniewskie księgi zmarłych zachowały się dopiero od 1708 r.). Następny ślub Beniamina Herra odbył się w Braniewie latem (na przełomie czerwca i lipca) 1688 r. Dowiadujemy się o tym z udzielonej 25 czerwca tego roku zgody Rady Starego Miasta Braniewa na jego wesele w ogrodzie Bractwa Kurkowego/Strzeleckiego (braniewska księga małżeństw z lat 1630–1699 zaginęła)¹⁸. Dwoje kolejnych dzieci Beniamin senior ochrzcił wraz z żoną Elżbietą: 27 maja 1689 r. córkę Barbarę¹⁹ i 17 sierpnia 1691 r. syna Antoniego²⁰.

¹⁴ Ibidem, k. 122 – chrzestnymi Beniamina juniora byli: „Adm[odum] R[everendus] D[ominus] Jacobus Mitki et Alberti Harasch coniunx Euphrosina”.

¹⁵ Sächsisches Staatsarchiv. Staatsarchiv Leipzig, 04329 KB Ostpreussen, Guttstadt 32: Liber Demortuorum Archipresbyteratus Guttstadiensis [...] 1740–1829, s. 34.

¹⁶ AAWO, Archiwum Kapituły Dobromiejskiej, Dok. D.M., J 43: testament pochodzącej z Dobrego Miasta katarzynki Katarzyny Hintzman z 20 XI 1730 r. Znak notarialny Franciszka Ignacego Herra przedstawiał palmę, wokół której widniały słowa pochodzące z Ps 92(91), 13a: IUSTUS UT PALMA FLOREBIT (Sprawiedliwy zakwitnie jak palma), natomiast po obu stronach pnia palmy w dwóch wierszach zapisano litery: F[ranciscus] H[err] N[otarius] A[postolicus].

¹⁷ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821, Część 2. Słownik*, Olsztyn 2000, s. 119.

¹⁸ AAWO, Am. BrM 38, k. 325v – w zapisie zatytułowanej „Beniamin Herr im Schissgarten Hochzeit gestätten“ wymieniono też zawód pana młodego: „Beniamin Herr Glasser”.

¹⁹ AAWO, Ap, Braniewo E 60, k. 134v – chrzestnymi Barbary byli: „Pet[rus] Rosenbichler et And[reae] Bodd uxor Elisabetha”.

²⁰ Ibidem, k. 158v (właściwie 148v) – chrzestnymi Antoniego byli: „Thomas Jagolka et Anna Famati D[omi]ni Joannis Brandt coniunx”.

W jakiś czas potem zmarła także trzecia żona Beniamina seniora, skoro dwie najmłodsze córki i trzech najmłodszych synów ochrzcił on już wraz z czwartą żoną, Anną: 17 kwietnia 1694 r. Katarzynę²¹, 3 czerwca 1696 r. Dorotę²², 27 lutego 1699 r. Andrzeja²³, 18 września 1703 r. Piotra²⁴ i 30 maja 1706 r. Michała (w zapisce o tym chrzcie żonę Beniamina określono mylnie imieniem poprzedniej małżonki: Elisabeth)²⁵.

Warte podkreślenia są starania rodziców o wykształcenie dzieci. Trzech synów Beniamina Herra seniora i Anny zostało uczniami gimnazjum braniewskiego: Beniamin junior 27 września 1697 r., Antoni 3 września 1701 r. i Andrzej 18 października 1707 r.; każdy z nich rozpoczął tam edukację w wieku dziesięciu lat²⁶.

Z czasem Beniamin Herr senior, znany i szanowany w Starym Mieście Braniewie rzemieślnik, zyskał zaufanie Rady miejskiej, czego dowodzi m.in. powołanie go 26 maja 1687 r. do tzw. trzeciego ordynku (stanowiło go 32 członków gminy miejskiej)²⁷ i wybór na prowizora (witryka) kościoła pw. św. Jana w dniu 10 grudnia 1694 r. Wtedy to na witryków wybrano Albrechta Harascha i Mateusza Thatera, a gdy ten ostatni wyboru nie przyjął, na drugiego witryka powołano Beniamina Herra seniora²⁸.

Datę śmierci Beniamina Herra seniora przybliża zapiska z 27 września 1706 r. zatytułowana *Neue Provisores ad Capellam Corporis Christi, B[eatae] M[ariae] V[irginis], Stiff[t] S[ancti] Joannis und Hospitalis S[ancti] Andreae verordnet*. Oto jej treść:

Durch Absterben Seel[igen] Benjamin Herren und Thomae Jagelka sindt 4 Provisionsstellen vacant worden, als nehmlich Capellae Corporis Christi, Capellae B[eatae] M[ariae] V[irginis] ad Fabricam, Beneficii S[ancti] Joannis und Hospitalis S[ancti] Andreae, welche dan und zwar die ersten drey mit Arnoldo Schorn und des Hospital S[ancti] Andreae mit Henrico Stein ersetzt worden²⁹.

²¹ Ibidem, k. 172v (właściwie 162v) – chrzestnymi Katarzyny byli: „S[pectabilis] D[ominus] Albertus Harasch et D[omina] Catharina Sp[ectab]l[is] D[omi]ni Henrici Schorn relicta vidua”.

²² Ibidem, k. 187 (właściwie 177) – chrzestnymi Doroty były: „Perill[ust]ris ac R[everendissim]us D[ominus] Joannes Georgius Kunigk J[ur]is U[triusque] D[oct]or, Cantor, Vica[rius] in Sp[irit]ualibus et Officialis G[ene]ralis Varm[ien]sis et Dorothea Sp[ectab]l[is] D[omi]ni Joannis Rinkowii cons[ularis] Frauenburgensis uxor”.

²³ Ibidem, k. 200 (właściwie 190) – chrzestnymi Andrzeja były: „Sp[ectab]l[is] D[ominus] Andreas Schuknecht consula[ris] Ant[iquae] Civit[atis] et D[omina] Anna Sp[ectabilis] D[omi]ni Georgii Lunitz uxor”.

²⁴ Ibidem, k. 22 – chrzestnymi Piotra były: „S[pectabilis] D[ominus] Petrus Maluck proconsul Novae Civit[atis] et Regina Famati D[omi]ni Chrystophori Schmidt civis Vet[eris] Civit[atis] uxor”.

²⁵ Ibidem, k. 37 – chrzestnymi Michała były: „Michael Rogalli et V[irtuosa] Ursula D[omi]ni Chrystophori Abellii consularis Novae Civit[atis] uxor”.

²⁶ *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776 nach dem Album Scholasticum Brunsbergense*, hrsg. von G. Lühr, Braunsberg 1932, s. 20, Nr 258 (Beniamin junior), s. 34, Nr 615 (Antoni) i s. 52, Nr 1077 (Andrzej).

²⁷ AAWO, Am, BrM 38, k. 248. Zob. także: D. Bogdan, J. Przeracki, *Urządnicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018, s. 308.

²⁸ AAWO, Am, BrM 39, k. 37. Zob. także: D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 320.

²⁹ AAWO, Am, BrM 40, k. 91–91v. Zob. także: D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 338 i przyp. 3550.

Tak więc Benjamin Herr senior zmarł zapewne we wrześniu 1706 r.

Epidemia dżumy z lat 1709–1711 zebrała smutne żniwo również w rodzinie Herrów. Najpierw, 25 października 1710 r., zmarła czwarta żona Beniamina Herra seniora, Anna³⁰, a potem w ciągu półtora miesiąca pochowano jego dwóch synów: 24 listopada Piotra³¹ i 1 grudnia 1710 r. Andrzeja³². Ponadto pod datą 9 grudnia 1710 r. w braniewskiej księdze zmarłych widnieje zapis: *Bartholomaeus Her[r]en Con[ducto] Simplici, [ad] S[anct] Johan*³³. Prawdopodobnie nie jest to jednak jeszcze jeden syn Beniamina Herra. Gdyby ten zmarły rzeczywiście był jego synem, zapewne odnotowano by to tak, jak w zapiskach o śmierci synów Piotra i Andrzeja.

Córka Regina (rocznik 1684) wyszła za mąż w czerwcu 1703 r. w Patrykach w komornictwie olsztyńskim za pochodzącego stamtąd Wawrzyńca Ludwika Waclawa Plewkowskiego, pisarza Nowego Miasta Braniewa w latach 1703–1712 (jednym ze świadków na ślubie był jej ojciec)³⁴. Małżonkowie, mieszkańcy Nowego Miasta Braniewa, ochrztili troje dzieci: 23 września 1704 r. córkę Katarzynę Reginę³⁵, 7 grudnia 1706 r. córkę Dorotę³⁶ i 19 listopada 1710 r. syna Wawrzyńca juniora³⁷.

Syn Benjamin junior (rocznik 1687) ożenił się 24 sierpnia 1711 r. w Tolkowcu (Tolksdorf) w komornictwie melzackim z Anną Barbarą, córką Jana Ludwicha à Demut/Demutt, posiadacza dóbr Jarzębiec (niem. Schönau) w komornictwie melzackim; zapiski o tym ślubie odnotowano zarówno w księdze małżeństw Tolkowca³⁸, jak i Starego Miasta Braniewa³⁹; jednym ze świadków

³⁰ AAWO, Ap, Braniewo E 86, k. 17: „Anna Beniam[in] Herren uxor ad templum [sepulta]”.

³¹ Ibidem, k. 18v: „Petrus Herr, dess Beniamin Herren filius”.

³² Ibidem: „»Andreas« Herr, dess Beniamin Herren Sohn [...] ad cemi[terium] parochi[ali] sepultus”; imię zmarłego proboszcz napisał nad omyłkowo zanotowanym i dlatego skreślonym: /- Petrus -/.

³³ Ibidem, k. 19; ten zmarły został pogrzebany na cmentarzu św. Jana.

³⁴ AAWO, Ap, Braniewo E 77, k. 10: „D[ominus] Laurentius Venceslaus Plewkowski notarius Novae Civit[atis] et V[irgo] Regina Beniamini Heer »civis Brunsbergensis« filia. [Testes] D[ominus] Benjamin Heer, D[ominus] Petrus Lunaw”. O tym pisarzu nowomiejskim zob.: D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 564 i przyp. 5279.

³⁵ AAWO, Ap, Braniewo E 61, k. 27v – chrzestnymi Katarzyny Reginy byli: „Cl[ar]i[ssi]mus et Perillustris D[ominus] Joan[nes] Georgius Kunigk canonicus et cantor Varmiensis et Catharina Sp[ect]a[b]i[li]s D[omi]ni Petri Maaluck cons[ularis] No[vae] Civ[itatis] uxor”.

³⁶ Ibidem, k. 39 – chrzestnymi Doroty byli: „Clar[iss]imus D[omi]nus Franciscus [Ignatius] Herr V[enerabilis] Consistorii Varmiensis notarius et D[omi]ni Petri Lunau uxor Catharina”.

³⁷ Ibidem, k. 56 – chrzestnymi Wawrzyńca juniora byli: „Sp[ect]a[b]i[li]s D[omi]nus Christophorus Abeli cons[ularis] Novae Civ[itatis] et D[omi]na Anna Andree Holtz civis No[vae] Civ[itatis] uxor”.

³⁸ AAWO, Ap, Tolkowiec E 592, k. 69: „[Contrahentes] Benjaminus, Beniamini Herr civis Brunsbergensis filius, Anna virgo D[omi]ni Joannis Lidvich [sic] vasalli ex Schönau filia. [Testes] C[larissimus] Adm[odum] R[everendus] D[omi]nus Jacobus Milki parochus Wisensis [sic], C[larissimus] Adm[odum] R[everendus] D[omi]nus Franciscus Ignatius Herr secretarius V[e]n[erabilis] Capituli”.

³⁹ AAWO, Ap, Braniewo E 77, k. 33: „[Contrahentes] D[ominus] Benjamin Herr vitriarius ac civis Vet[eris] Civit[atis] et Nob[ilis] Virgo Anna Barbara N[obilis] D[omi]ni Joannis Ludwich à Demutt in Schenau filia. In Tolksdorff copulati”. Zapiska ta informuje o tym, że Benjamin junior przejął zawód szklarza po ojcu, podaje jednak błędną informację, jakoby w momencie zaślubin pan młody był już obywatelem Starego Miasta Braniewa (dokonujący tego wpisu przywołał

był starszy brat pana młodego, Franciszek Ignacy Herr. Małżeństwo to było bezdzietne.

Z końca 1711 r. pochodzi wpis do braniewskiej księgi miejskiej zatytułowany *Beniaminn Herr*, regulujący zobowiązania Beniamina juniora wobec siostry Barbary, katarzynki z miejscowego konwentu, w związku z niedawnymi zaślubinami. Oto treść wpisu:

*Jedermänniglichen würdt hiermit zur dienlichen Nachricht gegeben, dass unter heutigen Dato mitt Consens und Zulass Seiner E[hrw]. Herrn Andree Schultzen praesidirenden Burgermeisters Alter Stadt Braunsberg ein auf-
frichtiger, krafftiger und zu Rechte ständiger Kauff Contract zwischen der Ehrw. Jungfrauen Barbaram Herrin in assistentia S[pectabilis] D[omi]ni Lettau et D[omini] N. Lunitz als Vorsteher der Ehrw. Jungfrauen Matrin Anna Ebertin Verkäufferen eines und zwischen dem Ehrbahrem Beniaminn Herr Käuffern andern Theils getroffen und würcklich auff folgende Man[n]er geschlossen. Es verkauffet besegter Benjamin Herr von obgedachter Ehrwürdigen Jungfrau Barbara Herrinn und Ihren Vorstehern ein Wohnhauss nebst Brauch auss mitt zugehörigen Brau Gefässer auch Wiess- und Holtzmorgen gelegen zwischen Herrn Christoph Schmidt und Ferdinand Milners vor und umb fl. 600.
Item eine ¼ Hube gelegen zwischen H. [puste miejsce] vor 500 fl.
Ein Baumgartten auff dem Kesslin 66 fl. 20 gr.
Herauff hat Beniaminn Herr der Ehrwürdigen Jungfrauen Verkäuffern baar erlegt fl. 200. Noch nimbt Käuffer auff sich die Praetension des Vol. Ehrw. H. Francisci Herr V[enera]b[il]is Cap[itu]li Varmiensis Secretarii zu bezahlen fl. 400.
Welche 400 fl. Benjamin Herr jährlich mit 30 fl. auff dass Fest S[ancti] Michaelis zugefangen [29 IX] 1712 entrichen soll. Item besagter Ehrenwürdiger Herr secretarius hat aus brüderlicher Liebe und Gewohnheit seinen Bruder Beniaminn von der Praetension so er noch auff dem Guht zu fordern habe geschenket und erlassen 400 fl.
der Ehrw. Jungfrauen Barbara oder dem Ehrwürdigen Convent soll Käuffer 70 fl. und zw Todt durch 10 fl. jährlich auffs Fest S[ancti] Michaelis. Item decortiret Beniaminn seine Praetension laut aus Schichtsbrieff de anno [puste miejsce] 96 fl. 20 gr.
Summa fl. 1166 gr. 20
Restat 000*

bowiem stan prawny jego śp. ojca w tym mieście). Ciekawe, że duchowny dokonujący wpisu o tym ślubie w księdze małżeństw Tolkowca takiej pomyłki – jaka przydarzyła się niestety proboszczowi braniewskiemu – nie popełnił. Przecież do prawa miejskiego nie przyjmowano kawalerów i tak było również w przypadku Beniamina juniora: w 1711 ożenek, a dopiero w 1712 r. przyjęcie w poczet obywateli Starego Miasta Braniewa: „Beniamin Heer civis filius gratis” (ibidem, Am, BrM 1, k. 13). Podobnie – jak to przedstawiono wyżej – było z Beniaminem Herrem seniorem: ślub 21 I 1676 i dopiero rozpoczęcie starań o obywatelstwo 8 III 1676, uwieńczone uzyskaniem obywatelstwa Fromborka 21 III 1677 r.

Alles ohne Argelist und geföhrde uhrkundlich und zu mehren Glauben ist dieser Contract verprotocoliret anno 1711 den [puste miejsce]⁴⁰.

Córka Beniamina Herra seniora, Barbara (rocznik 1689), została katarzynką w konwencie braniewskim, o czym dowiadujemy się z przedstawionego wyżej rozliczenia z końca grudnia 1711 r. oraz z zapiski o jej pogrzebie w dniu 26 lipca 1719 r. (przeżyła więc tylko trzydzieści lat jeden miesiąc)⁴¹.

Beniamin Herr junior otrzymał obywatelstwo Starego Miasta Braniewa na początku marca 1712 r., kiedy to po przeprowadzonej 1 marca corocznej kierze do władz miejskich przyjęto nowych obywateli. Herr znalazł się w czwórce przyjętych bez opłat, jako jeden z: *Civium filii gratis*⁴².

Beniamin Herr junior zmarł zadysponowany na śmierć w pierwszych dniach lutego (być może 4 lutego) 1718 r. w Starym Mieście Braniewie i 7 lutego został pochowany w tamtejszym kościele parafialnym⁴³. Przeżył tylko trzydzieści lat siedem miesięcy.

*

Rodzina Herrów utrzymywała kontakty towarzyskie m.in. z malarzem braniewskim Jan Schwahnem/Schwahnem/Schwangem, który 21 października 1709 r. ożenił się w Braniewie z Eufrozyną Weinreich, córką Andrzeja seniora, obywatela Starego Miasta Braniewa⁴⁴. Jan Schwang został ochrzczony 13 stycznia 1682, a Eufrozyna Weinreich – 14 września 1689 r.⁴⁵

Małżonkowie ochrztili troje dzieci: 21 stycznia 1711 r. syna Józefa Sebastiana⁴⁶, 21 lipca 1712 r. córkę Magdalenę⁴⁷ i 14 lutego 1714 r. syna Jana, którego chrzestnym został: *D[ominus] Benjamin Herr [junior]*⁴⁸. Malarz Jan Schwahn zmarł przed 1 marca 1731 r., kiedy to został pogrzebany⁴⁹.

Warto dodać, że rodzonym bratem malarza Jana Schwanga był braniewski lekarz miejski (od 1737 r. lekarz fromborskiej kapituły katedralnej), Jan Gabriel

⁴⁰ AAWO, Am, BrM 41, k. 214–214v. Wpisy poprzedzające ten kontrakt nie są datowane, a następujący po nim ma datę 12 I 1712, z czego wniosek, że przytoczony wyżej kontrakt spisano w końcu (może nawet grudnia) 1711 r.

⁴¹ AAWO, Ap, Braniewo E 86, k. 40: „Conventus V[enerabilium] Virginum. V[enerabilis] Virgo Barbara Her-rin disposita, in eccles[ia] paroch[ia]l[i] sepulta”.

⁴² AAWO, Am, BrM 41, k. 169v.

⁴³ AAWO, Ap, Braniewo E 86, k. 40 – pod datą pochówku 7 II 1718 r. zapisano: „D[ominus] Benjamin Herr dispositus, in eccl[esia] parochial[i] sepultus”

⁴⁴ AAWO, Ap, Braniewo E 77, k. 23v.

⁴⁵ AAWO, Ap, Braniewo E 60, k. 90v: „[Parentes] Michael Schwang et Dorothea. [Infans] Joannes” i k. 136v: „[Parentes] And[reas] Veinreich et Anna. [Infans] Euphrosina”.

⁴⁶ AAWO, Ap, Braniewo E 61, k. 56v.

⁴⁷ Ibidem, k. 65v.

⁴⁸ Ibidem, k. 80.

⁴⁹ AAWO, Ap, Braniewo E 86, k. 85v.

Schwang. Został on ochrzczony 1 stycznia 1694 r.⁵⁰, a zmarł we Fromborku i pochowano go w kościele św. Mikołaja 4 marca 1771 r.⁵¹.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie

Archiwa miejskie

- Braniewo Magistrat 1 (*Matricula civium Brunsbergensium 1600–1808*), 30 (*Acta praetoria 1675–1682*), 38 (*Acta praetoria 1683–1693*), 39 (*Acta praetoria 1694–1709*), 40 (*Acta praetoria 1705–1710*), 41 (*Acta praetoria 1710–1712*).
- Frombork Magistrat 2 (*Acta der Stadt Frauenburg 1645–1705*).

Archiwa parafialne

- Braniewo E60 (księga chrztów 1665–1699), Braniewo E61 (księga chrztów 1700–1734), Braniewo E77 (księga małżeństw 1700–1768), Braniewo E86 (księga zmarłych 1708–1755).
- Frombork E168 (księga chrztów 1662–1663, 1667–1717 i księga małżeństw 1662–1695, 1702–1725).

Archiwum Diecezji Elbląskiej w Elblągu

Księgi metrykalne

- Elbląg 1 (księga chrztów 1642–1679 i księga małżeństw 1662–1701).

Sächsisches Staatsarchiv. Staatsarchiv Leipzig, 04329 KB Ostpreussen, Guttstadt 32: Liber Demortuorum Archipresbyteratus Guttstadiensis [...] 1740–1829.

Opracowania

Bogdan Danuta, Przeracki Jerzy, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018.

Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776 nach dem Album Scholasticum Brunsbergense, hrsg. von G. Lühr, Braunsberg 1932.

Kopiczko Andrzej, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821, Część 2. Słownik*, Olsztyn 2000.

⁵⁰ AAWO, Ap, Braniewo E 60, k. 171v: „[Parentes] Michael Schwang, Dorothea. [Infans] Joannes Gabriel”.

⁵¹ AAWO, Ap, Frombork E 177, k. 32v.

O udziale braci Schwangów w braniewskich organach władzy (Jana w gminie miejskiej od 1713 r., a Jana Gabriela w Radzie w latach 1730–1737) zob.: D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., passim.